

A központi Kárpátok beutazása.

Fordította Ralsz Miksa.

Annak magyarázata, hogy a központi Kárpátok (magas Tátra) a tudósok, természetbarátok, utazók és nagy közönség részéről, még mindig érdem szerint méltányolva nincsenek, abban volna feltalálандó, mert nagyrészt terra incognita, minthogy újabb, időkig általában gyors és olcsó közlekedési eszközök és kényelmes szállásolási helyek hiányoztak.

Jelenleg a viszonyok lényegesen megváltoztak. A Kárpátok déli lejtője mentében vassínekhez láncolva gőzkocsi elvágat, mely az utazót elbűvölő völgyek között, kilátással a legváltozékonyabb hegyalakulásokra gyorsan a magas Tátra sziklaóriásai alá vezeti. Mai nap itt kényelmes elszállásolást és anyagi szükségleteinek elégséges kielégítését találja. Az akadályok már most el vannak hárítva, és a központi Kárpátok rövid idő alatt számos látogatót csalogatandnak, minek folytán időszerűnek tartjuk, a nagy közönséget az útnak és tájirátának körvonalozásával megismertetni.

A legegyszerűbb és legcélszerűbb út, mely a Kárpátok legszebb részéhez, a magas Tátrához vezet, a Kassa-Oderbergi vasut, melyet Oderbergen vagy Budapesten át használni lehet. Ezen pálya átmetszi a Vág-, Poprád- és Hernád-völgyét és a hegyi pályák legszebbikéhez sorozható. Oderberg felől jövet, az ipardús Osztrák-Sziléziát érinti, hol a kies fekvésű 10,000 lakost számláló Teschen városa az utazó figyelmét leköti, tetemes kanyarulatokban, hosszú alaguton át a jablunkai hágót meghaladva a Magyar területet éri és az utazót végre Trencsén-, Turóc-, Árva- és Liptó megyéken keresztül a Szepességre vezeti.

Miután Csáczát és utóbb Kisutca-Ujhelyt elhagytuk, a vág balpartján 2870 lakost számláló Zsolna mezővárosához érkezünk (vasuti állomás vendéglővel). A Vág völgye itt mindjobban és annyira összeszűkül, hogy folyam, kocsit és vas-pálya helyenként alig találnak tért egymás mellett. Tovább (Varin állomáshoz közel) figyelmet ébresztenek a sztrecsényi szoros, Sztrecsén várrómjai, és átellenében Óvár romjai. A Vágnak e helyütt hatalmas sellői a tutajosnak gyakran veszedelmére vannak.

A rutkai allomásnál a Budapest-, Losonc-, Zólyomi- (Magyar-éjszakai) vasút csatlakozik, mely nagy talajakadályokat leküzdvé felette mesterségesen építettett. Rutkához a legközelebbi állomások Turán, Kralován, 3 órányira éjszakelet felé (a vasuttol oldalt) magas sziklán a terjedelmes és jó karban fentartott Árva vára kimagaslik; tovább Lubochma állomás és utána Rózsahegy 2990 lakossal már Liptó megyében kieszen fekvő város következik, a városhoz közeli dombon Piarista zárda és nem távol tőle a Choecs hegység aljában Lueski a sokat látogatott hévviz fürdő fekszik. A várostól 3 óra távolságban van a korszerűen berendezett Koritnicza fürdő ásványviz forrásaival.

Tepla állomásnál kilátás a liptói- és szepeesi (központi) Kárpátokra nyílik.

Ezután jön Párizsháza és tovább Sz.-Miklós Liptó megye fővárosa (vasútállomás vendéglővel) 1820 lakossal a Vág folyam mellett. Egy órányira délnek a Deménfalvi csepkő- és jégbarlangok vannak.

Szépen fekszik Hradek város, közelében festői várromok és kellemes jelenségű vasgyárak és kohók. — A Tátra csoportozatnak tiszteletreméltó Kriván hegye a Vazsecz-Vihodna állomástól megmászható.

Hochvald állomásnál a vaspálya a Kárpátokat és az európai vízválasztót áthágja és a közvetlen következő állomás Lucsivna már Szepes megyében fekszik.

Innen, valamint a jövő állomástól az utas elé tárul a központi Kárpátok vonzó nagyszerű képe, mely minden szemlélőben sovár vágyat ébreszt, a sötét viránynyal szegélyezett sziklatenger mélyeibe merülni.

Valóban „a zordon Kárpátoknak fenyvesekkel vadregényes tája“ habár nem igen magas, de számtalan kicsipkézett csupasz szirtfokai és hasadékaival, melyek keblökben a legkecsesebb havasi völgyeket és tarkaszínű tavakat rejtik, — sajátságos varázserővel bírnak; nagyszerűségük és változatoságuk hatalmasan megragadja a kedélyt. Melyike az utazóknak, ki a Tátrát bejárta, felejtetheti el, mily hehezen esik ezen hegységtől megválni, kielégítve emlékszik a vándor a „Veder Napoli e poi morir.“

Lucsivna 578 lakossal, 2434 lábbal (a tengerszín felett) kedves üde völgyben fekszik. A faluban park által körített kastély Szakmáry Donát úr tulajdona, ki itt hidegvíz gyógyintézetet célszerűen berendezett. A pályaudvarban kocsik állanak az utas rendelkezésére, melyek őt ide szállítják, hol lakás 50 krtól 1 frt 30 krig és ételmezés 1 frt 40 krtól — 2 frtig kapható. Figyelemre méltó a parkban levő éléhaladt haltenyésztés lazac, pisztráng, potyka és aranyhalakra.

Lucsivnához a szomszéd állomás Poprád-Felka. Poprád város 1060 lakossal, kik mint a Poprád-völgyi és XVI szepesi városi lakosok nagyobb része bevándorolt németek, és e mai napig német voltukat és német nyelvüket megtartották. A körülfekvő városkák, az ugynevezett szepesi felföld (Oberland). Felka, Szepes-Szombat (Georgenberg) Sztrázsa (Michelsdorf) és Matheócz. (Matzdorf.)

Ezen német gyarmatokról Petermann földrajzi közleményeiben (Geogr. Mittheil H. 12. 1864.) következő rajzát találjuk:

„A németek a magas Tátra keleti alját lakják. Ezek a Szepességnek ős régi német gyarmatai, melyek a tót nyelv térkörében egy nagy nyelvszigetet képeznek, melynek határai a német községek: Poprád, Felka, Nagy-Szalok, Uj- és Ó-Leszna, Rokusz, Viborna, Podolin Majerka, Ruszkinócz, Matheocz és Szep.-Szombat által legjobban megjelölhetők. Ezen nyelvsziget éjszaknyugati szélén a gyönyörű Tátraalja legnevezetesebb községe Kézsmárk városa fekszik, kedves nyugopontja a Tátrát látogatóknak. Ezen nyelvsziget községeinek német parasztjai rendesen vagyonosak, mit szorgalmuk és takarékoságuk mellett, földjeik termékenysége nagyban előmozdít. Ruházatuk a városit megközelíti, sötét szín lévén az uralkodó. A szepesi városok értelmisége Magyarország és autonóm állásának leghatározottabb párthiveihez tartozik. Azon német utazók érdekében, kik a tót nyelvben nem jártasok megemlítendő, hogy a tót és lengyel községekben a koresmárosok rendesen izraeliták és hasonlóképen a lelkészek is a német nyelvet annyira birják, a mennyire szükség van hogy egymást megérthessék. A Tátra keleti oldalán Nagy-Szaloktól Rokuszig valamint névleg Tátrafüreden, ilyen utas a magas hegységbe könnyen kaphat vezetőt, a ki németül tud; ellenben ez a Tátra délnyugoti és éjszaki oldalán alig lehetséges, minthogy itt mindenütt a népnél a szláv nyelv kizárólagosan uralkodó. Ezen a vidéken magyarul beszélnek és értenek a nemes földbirtokosok és tanult emberek, kik ezen nyelvet, mely jelenleg ismét a közigazgatási és bírói hatóságok hivatalos nyelve, — a gymnasiumban tanulták meg.“

Poprádon az utazónak következő vendéglők ajánlatók:

1. „Tátra hotel“, közvetlen a pálya mellett. Szoba 80 kr. 1 frt. 20 kr. szolgálatot beleértve. Ételek 30—50 krig. Pisztrángok itten, valamint a környék jobb ven-

Lucsivnához a szomszéd állomás Poprád-Felka. Poprád város 1060 lakossal, kik mint a Poprád-völgyi és XVI szepesi városi lakosok nagyobb része bevándorolt németek, és e mai napig német voltukat és német nyelvüket megtartották. A körülfekvő városkák, az ugynevezett szepesi felföld (Oberland). Felka, Szepes-Szombat (Georgenberg) Sztrázsa (Michelsdorf) és Matheócz. (Matzdorf.)

Ezen német gyarmatokról Petermann földrajzi közleményeiben (Geogr. Mittheil H. 12. 1864.) következő rajzát találjuk:

„A németek a magas Tátra keleti alját lakják. Ezek a Szepességnek ős régi német gyarmatai, melyek a tót nyelv térkörében egy nagy nyelvszigetet képeznek, melynek határai a német községek: Poprád, Felka, Nagy-Szalok, Uj- és Ó-Leszna, Rokusz, Viborna, Podolin Majerka, Ruszkinócz, Matheocz és Szep.-Szombat által legjobban megjelölhetők. Ezen nyelvsziget éjszaknyugati szélén a gyönyörű Tátraalja legnevezetesebb községe Kézsmárk városa fekszik, kedves nyug-pontja a Tátrát látogatóknak. Ezen nyelvsziget községeinek német parasztjai rendesen vagyonosak, mit szorgalmuk és takarékoságuk mellett, földjeik termékenysége nagyban előmozdít. Ruházatuk a városit megközelíti, sötét szín lévén az uralkodó. A szepesi városok értelmisége Magyarország és autonóm állásának leghatározottabb parthiveihez tartozik. Azon német utazók érdekében, kik a tót nyelvben nem jártasok megemlítendő, hogy a tót és lengyel községekben a koreszmárosok rendesen izraeliták és hasonlóképen a lelkészek is a német nyelvet annyira birják, a mennyire szükség van hogy egymást megérthessék. A Tátra keleti oldalán Nagy-Szaloktól Rokuszig valamint névleg Tátrafüreden, ilyen utas a magas hegységbe könnyen kaphat vezetőt, a ki németül tud; ellenben ez a Tátra délnyugoti és éjszaki oldalán alig lehetséges, minthogy itt mindenütt a népnél a szláv nyelv kizárólagosan uralkodó. Ezen a vidéken magyarul beszélnek és értenek a nemes földbirtokosok és tanult emberek, kik ezen nyelvet, mely jelenleg ismét a közigazgatási és bírói hatóságok hivatalos nyelve, — a gymnasiumban tanulták meg.“

Poprádon az utazónak következő vendéglők ajánlhatók:

1. „Tátra hotel“, közvetlen a pálya mellett. Szoba 80 kr. 1 frt. 20 kr. szolgálatot beleértve. Ételek 30—50 krig. Pisztrángok itten, valamint a környék jobb ven-

udvaron kocsik állanak rendelkezésre 3 frtért; a társaskocsi helyára 80 kr.

Kézsmark szab. kir. város 3938 lakossal, a Poprád jobb partján, 1954 láb magasságban fekszik, egyike Magyarország legrégebb városának, hajdan falakkal körítve, melyek azonban jelenleg legnagyobb részt le vannak rontva. Ott, hol a két főutca egyesül, a városháza áll szép karcsu tornyával. A város északi részén Tököly vára emelkedik, mely egyes részeiben még fentartva, úgy emlékei mint terjedelménél fogva, történeti nevezetesség marad. Megszemlélésre méltó különösen a várkápolna s abban a becses oltárkép, Tököly imaszéke, faragványok és falifestmények, miknek azonban a szenvedett ujitások előnyére nem váltak. A kápolnát látogatni kívánók a róm. kath. egyházfihoz forduljanak, a ki a templom udvarában lakik. Ezen alkalommal a nagy róm. kath. templom nevezetes régi műalkota is meglátogatható.

Az evang. fatemplom $1\frac{1}{2}$ század óta fennáll, mellette az új templom épülő félben van, s a jeles bécsi építész Hansen hírnevét Magyarországon is hirdetni fogja, a ki a kézsmarki evang. községnek az ahozi alaprajzokat és minden részlet vázlatait nagylelkűen ajándékozta.

Szintén az ő templom mellett áll az evang. lyceum, kivált az alföldi ifjuság által sűrűn látogatott tanintézet, kik itt a németnyelv megtanulására alkalmat találnak, a nélkül, hogy anyanyelvüket elhanyagolhatnák.

Kézsmark kivált Galiciával élénk kereskedelmi forgalomban áll, mely a városkának a hétfői heti vásárok alatt eleven színt kölcsönöz. A magyarországi Kárpát-egylet alapítása óta Kézsmark székhelye az egylet igazgató közegeinek.

Ajánlásra méltó vendéglők:

1. Huminszky vendéglő, kényelmes szobák és jeles szolgálattal, kivált családok számára ajánlható.

2. Kézsmark hôtél (városi kávéház) kedvenc szállodája az életvidor utasoknak és jó karvini sör barátainak. Végre:

3. Vendéglő a Koronához Leibitz felé.

Az árak mindenütt jutányosak és körülbelől azok mint Poprádon.

A kirándulások beosztása.

Melyhez a következő tervezet szolgál mintául:

1. Hradektól a Koprova völgybe. Kocsin utazunk Pribilináig, mely $1\frac{1}{2}$ mérföld. Onnan az út mind érdekesebbé

válík, s legelőbb a Tichy völgybe és azután a Tichy hágóra felvezet, melyen túl koscsieliszko völgye tűnik elő. Innen a Koprova völgyébe keleti irányban vezető jó ösvényen juthatni, s nemsokára szemlélhetjük a zúgó és tájtétkző hegyi patakot a szűk völgyület számtalan kanyarulatain végig törtetni; feljebb az északi lejtőn a Terianszko és Szmrecsini tavak láthatók.

2. A Vazsecz-Vihodna állomástól a Krivánra. Kocsin 3 óra alatt a Podkriván tanyára lehet jutni és ott meghálni. Korán reggel gyalog kiindulván, a tekervényes út a hegytarajra, tovább balra a régi bányákhoz, kilátással a Koprova völgybe, — aztán kissé fárasztó kőgöregeten a 7884 láb magas Kriván csúcsára vezet. Az utas kedvező időben teljesen kielégítve térend vissza.

3. Lucsivnáról a menguszfalvi völgybe és a Csorbai tóhoz (ez utóbbihoz esetleg Hochvaldtól). A Menyusfalvi fenvölgy egyike a Tátra legszebb völgyeinek tekintetű. Menguszfalván át a Poprád völgyébe innen fölfelé a Haginak nevezett erdészlakhoz és tovább a gyönyörű Poprád-tóhoz vezetettünk, melyből a Poprád folyó szakad; nyugatnak a magas Bászta, a Tupa és Viszoka vagy Tátra csúcsai felmeredeznek.

Feljebb 2 óra távolságban a völgyület végfoka és a barát (Mönch) déli sziklafala alatt, melynek éjszaki meredek szirtfala a halastóba is leereszkedik, öblös és szikla szakadékos völgyteknőben a Hinszko tó fekszik. A fél orányira alantabb jobbra emelkedő hársntvölgy mentében, hol a békatorra is akadunk, a hegység főtarajára lehet felkapaszkodni (3 óra alatt a Poprád tavától) melynek éjszaki oldalában van a tengerszem, és melyről a halastó és borzadályos vad környezetének látképen lehet gyönyörködni.

Viszútban a 4290 láb magas, 36 holdnyi terű Csorbai tóhoz irányozhatjuk lépteinket, mely a Vág és Poprád vízálasztó területén kiterjeszkedik, vize nagyon mély és rengeteg fenyvesek és szirtromok veszik körül. Közelében Szentiványi J. úr vadász házat épített. Éjszak-nyugat felé a Kriván látszik.

4. Tátrafüredről kirándulások tétetnek:

a) A Kalbachi völgybe, melyben a szilaj Kohlbach (tulajdonképen Kohlbach = Tarpatak) számtalan zuhatagokban messze kihalló robajjal alá ömlik. Éjszagnak van a Kis-Nyereg (Kämmchen), a kohlbachi nagy zuhatag és keletnek a lomniczi csúcs. Jobbra a zuhatagtól az úgynevezett Treppchen

grádics forma lejtőjén át a kis Kohlbachi völgybe és végfokában a szikla romok közt fekvő öt tóhoz érkezünk. Ezen kirándulás vezető kíséretében 5 óra alatt megejthető.

b) A lomniczi csúcs 8328 láb magas, megjárása most rendszeren az öt tó felől történik, — azonban nehézségekkel jár és jó kalauzt igényel. (Lásd kirándulás Kézsmarkról.)

c) Jutalmazóbb és kevésbé fáradságos a 7769 láb magas Nagy-Szaloki csúcs megközelítése, — útba ejtven a három szaloki tavat.

d) A felkai völgybe az $1\frac{1}{2}$ órányira fekvő kereszt-dombon át (Kreutzhügel) két óra alatt a felkai tónál vagyunk 5187 láb magasban, magas gránitfalról zuhatagban ömlik belé a víz. Feljebb van a virágkert, havasi rét, dús viránynyal; odébb a hosszútó 1099 lábnyi és nyugatnak a hatalmas gerlachfalvi csúcs 8374 láb magasban, s e szerint a Tátrának állítólag legmagasabb csúcsa. Még eddig nem mászta meg senki. A hosszú tóhoz $1\frac{1}{2}$ órányira van a Lengyel nyereg (Polnische Kamm.) 6889 lábnyi, éjszagnak tüneményszerű látképpel. Mélyen alatt fekszik a fagyott tó (Gefrorener See — jeges tó.)

5. Kirándulások Kézsmarkról.

A Steinbach völgybe a Steinbach tóval, 5691 láb magasban a lomnici csúcs alatt, elragadó szép sziklacsoportozattal. Innen a lomnici csúcs megjárása kevésbé terhes mint Tátrafüredről.

A fehér víz völgyébe Forbergen át 3 óra alatt. A Stöszchen mellett ellépdelve, a Kosár nevű juhász tanyánál az át kétfelé oszlik. A délnyugoti a fekete és zöldtő (megregélt gránáttornyával — a fehér és veres tóhoz, óriási sziklafalaktól köryezett és a legujabb havasi rétekekkel bővülő völgyületben elvezet. Az éjszak-nyugati út a Kopahágón át a rézaknákhöz (Kupferschächten) és onnan Javorina völgyébe és Javorinára alá száll.

Kézsmarktól Javorinába utazhatunk Rokusz, Sarpanyecz koresma, kotlina völgye, Zsdjár, zsdjári hágó (Priszlop) és Pod-Spadin át is. Sarpanyecztől az alabastrom barlang, a vaskapu és Drechslerhäuschen láthatók.

A javorinai vasgyár a Salamon család tulajdona. Innen történik kirándulás a Tátra disze, a nagy halas tóhoz. Ezen tó 4460 láb magasban 58 holdnyi terű. Az itt ótalomra

szánt gunyhót, néhány évek előtt gondatlan kezek felgyújtották, s azóta fel sem épült. Ha a tavon tutaj segédelmével átkeltünk s a hegygerincet megmáztuk fél óra alatt a tengerszem kis barna tavához érkezünk, köré a 7309 láb magas tengerszem csúcsa és meredek szirtfalak feltornyosodnak.

Javorinától az öt lengyel tó is felkereshető. Jutalmazó a kirándulás Zakopana és Koscieliskó völgyébe is, melyből a fekete Dunajecz szakad. E völgyből a Tichy hágón át rossz út vezet Pribilina lipátómezejbeli községbe.

Kézsmarkról érdekes kirándulás esik a scsavnica-i fürdőbe. A magurai hegységen át, Richwald, Haligócz községek, Smerdsonka kénköves fürdő és a regényes veres zárdá (hajdan a kamalduli szerzet birtoka) háttérben a feltűnő szép idomú koronahegy (Pinini) váltakoznak, honnan Scsavnica-ba a Dunajecz folyamon vitetünk. A Dunajecz Pinini áttörése annyi bájoló tündérképet nyújt, hogy a szemlélő legkicsapongóbb képzelem alkotta képeit felülmúlva találja.

Ha az utas a Kárpátvidéki kirándulásokat bevégezte, s utját a poprádi vaspályán tovább folytatja, a filiczi (hozeleci) vizválasztón át Káposztafalu állomáshoz jut, melytől a 3 órányira fekvő történeti nevezetességű Lethonkő (Schauberg, Lapis refugii) zárdarom maradványhoz kirándulhat. Midőn 1241. évben a Tatárok elpusztították az országot, ezen a helyen a szepesi szászok magokat elsáncolták és 3 évig védelmezték.

A legközelebbi állomás Igló 6690 lakossal, székhelye a XVI. Szep. városok kerületi igazgatásának, bánya műveléssel foglalkozik, van gymnasiuma és állami tanítóképezdéje.

Ejszaknak fekszik Lőcse szab. kir. város 6887 lakossal, Szepesmegye székhelye. Tanintézetei: a gymnasium és reáliskola. Megszemlélésre méltók a góth izlésben épült kath. templom, a városháza és evang. templom.

A vaspálya végre Olaszinak (Sz.-Váralja mellett szép Szepesvára) Krompachra terjedelmes vasgyárakkal, s így tovább gyönyörű völgyeken keresztül Abosnak Kassára vezet.